

مقدمات راهنمایی و مشاوره

مفاهیم و کاربردها

(ویرایش جدید با اصلاحات و اضافات)

نویسنده

دکتر عبدالله شفیع آبادی

(استاد دانشگاه علامه طباطبائی)

ویراستاری: گروه علمی رشد

تهران - ۱۴۰۳

سخنی با شما مدرس محترم و دانشجوی عزیز

چندی است که شاهد کاهش شمارگان کتاب، به ویژه کتاب‌های دانشگاهی، هستیم. تکثیر و کپی‌ها و پی‌دی‌اف‌های غیرمجاز از کتاب‌ها در محیط دانشگاه به این معضل دامن می‌زند.

شما مدرس محترم ممکن است صرفاً به خاطر کمک به دانشجویان و صرفه‌جویی در هزینه تهیه کتاب، به آنها توصیه کنید که به جای خرید کتاب، از کپی بخش‌هایی از آن استفاده کنند. شما دانشجوی عزیز ممکن است بپندشید که با کپی از روی کتاب، هزینه‌ای کمتر برای تهیه آن پرداخت کرده‌اید (هرچند که غالباً چنین نیست). اما حاصل این اعمال خلاف قانون چیزی جز بی‌رغبی به تلاش فرهنگی و ارائه دستاوردهای جدید در عرصه علم نیست.

با ترویج استفاده از کپی‌ها و پی‌دی‌اف‌های غیرمجاز که بدون رضایت نویسنده و مترجم و ناشر تهیه می‌شود:

- موجب ترک فعالیت‌های علمی و فرهنگی، بی‌انگیزگی در این امور و بروز مشکلات و خسارت‌های جبران‌ناپذیر به قشر فرهنگی جامعه نشویم.

- باعث ورشکستگی صنعت نشر و به دنبال آن بیکاری قشر عظیمی از کارکنان این عرصه نشویم.

- افرادی غالباً ناآگاه و به ندرت سودجو را به اعمال غیراخلاقی و خلاف قانون تشویق نکنیم و خود آنها و خانواده‌هایشان را دچار عواقب کسب درآمد و ارتزاق از راه حرام و تعدی به حقوق دیگران نسازیم.

بایبید به آینده میهنمان و فرزندانمان بپندشیم. و به آینده علم و دانش در کشور عزیزمان که زمانی مهد علم و ادب بود بیشتر بها دهیم.

شفیع آبادی، عبدالله، ۱۳۲۲ -

مقدمات راهنمایی و مشاوره: مفاهیم و کاربردها/ نویسنده عبدالله شفیع آبادی.

مشخصات نشر: تهران: رشد، ۱۴۰۳.

وضعیت ویراست: [ویراست]

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۸۰۲-۲۷-۲

مشخصات ظاهری: ۱۵۲ ص: جدول

یادداشت: واژه‌نامه

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: مشاوره - راهنمای آموزشی (عالی).

یادداشت: کتاب‌نامه. ص ۱۴۹-۱۵۲.

موضوع: راهنمای آموزشی - راهنمای آموزشی (عالی).

موضوع: مشاوره - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی).

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۷ ش ۷۵ م ۵/۶۳۷ BF

موضوع: راهنمای آموزشی - آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی).

شماره کتابشناسی ملی: ۱۵۲۸۰۳۶

رده‌بندی دیویی: ۱۵۸/۳۰۷۶

مقدمات راهنمایی و مشاوره

مفاهیم و کاربردها

(ویرایش جدید با اصلاحات و اضافات)

نویسنده: دکتر عبدالله شفیع آبادی

ویراستاری: گروه علمی رشد

چاپ هفتم: زمستان ۱۴۰۳ - شمارگان: ۵۰۰ نسخه - چاپ و صحافی: کارنگ

© کلیه حقوق چاپ و نشر این اثر برای ناشر محفوظ است.

هر گونه استفاده تجاری و تکثیر و انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه‌ای از جمله زیراکس، فتوکپی، کتاب الکترونیکی و پی‌دی‌اف، کتاب صوتی، انتشار در سایت‌ها و فضای مجازی، و ضبط و ذخیره در سیستم‌های بازیابی و پخش آن بدون دریافت مجوز قبلی و کتبی از ناشر ممنوع و قابل پیگرد قانونی است. اشاره به مطالب کتاب یا نقل بخش‌هایی از آن برای نقد و بررسی در رسانه‌های چاپی و الکترونیکی و رادیو و تلویزیون با ذکر منبع، بلامانع است.

مرکز نشر و پخش کتاب‌های روان‌شناسی و تربیتی

قیمت:

ساختمان مرکزی: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه خیابان شهدای ژاندارمری،

شماره ۴۱ - تلفن: ۶۶۴۰۴۴۰۶

فروشگاه: میدان انقلاب، روبروی سینما بهمن خیابان شهید منیری جاوید،

شماره ۴ - تلفن: ۶۶۴۹۸۳۸۶ - ۶۶۴۹۷۱۸۱ - ۶۶۴۱۰۲۶۲

www.roshdpress.ir

تهران - ۱۴۰۳

فهرست

پیشگفتار.....	۹
راهنمای مطالعه	۱۱
گفتار اول: تعاریف و ضرورت راهنمایی و مشاوره.....	۱۳
تعاریف.....	۱۳
الف - تعاریف راهنمایی.....	۱۴
ب - تعاریف مشاوره.....	۱۸
ج - تفاوت‌های مشاوره با راهنمایی و روان‌درمانی.....	۲۰
ضرورت راهنمایی و مشاوره.....	۲۱
۱- دانش‌آموز.....	۲۲
۲- معلم.....	۲۲
۳- موضوع.....	۲۴
راهنمایی و مشاوره در اسلام.....	۲۵
خلاصه گفتار.....	۲۷
خودآزمای گفتار اول.....	۲۸
گفتار دوم: اهداف، اصول، انواع و تاریخچه راهنمایی و مشاوره.....	۲۹
اهداف راهنمایی و مشاوره.....	۳۰

۳۱	اصول راهنمایی و مشاوره
۳۳	انواع راهنمایی و مشاوره
۳۳	راهنمایی و مشاوره تحصیلی
۳۳	راهنمایی و مشاوره شغلی
۳۴	راهنمایی و مشاوره خانوادگی
۳۵	راهنمایی و مشاوره بهداشتی
۳۵	راهنمایی و مشاوره فردی و گروهی
۳۷	تاریخچه راهنمایی و مشاوره
۳۹	دلایل عدم رسیدن به اهداف تعیین شده در برنامه راهنمایی تحصیلی
۴۱	تاریخچه فعالیت‌های انجام شده
۴۶	خلاصه گفتار
۴۷	خودآزمای گفتار دوم
۴۹	گفتار سوم: الگوهای راهنمایی
۵۰	۱- الگوی پارسونی
۵۱	۲- الگوی راهنمایی مشابه با آموزش و پرورش
۵۲	۳- الگوی راهنمایی به عنوان توزیع و سازگاری
۵۳	۴- الگوی راهنمایی به عنوان یک جریان بالینی
۵۴	۵- الگوی راهنمایی به عنوان تصمیم‌گیری
۵۴	۶- الگوی راهنمایی به عنوان یک نظام انتخابی
۵۵	۷- الگوی راهنمایی به عنوان مجموعه خدمات
۵۶	۸- الگوی راهنمایی مبتنی بر رشد
۵۷	۹- الگوی راهنمایی به عنوان دانش عمل هدفدار
۵۸	۱۰- الگوی راهنمایی به عنوان بازسازی اجتماعی
۵۹	۱۱- الگوی راهنمایی به عنوان رشد شخصی
۶۰	خلاصه گفتار
۶۱	خودآزمای گفتار سوم
۶۳	گفتار چهارم: مسئولیت‌های کارکنان برنامه راهنمایی و مشاوره در مدرسه
۶۴	مسئولیت‌های راهنما یا مشاور مدرسه
۶۶	خصوصیات راهنما یا مشاور

۶۷	 مسئولیت‌های معلم
۶۸	 مسئولیت‌های مدیر مدرسه
۶۹	 مسئولیت‌های روان‌شناس مدرسه
۶۹	 مسئولیت‌های مددکار اجتماعی
۷۰	 مسئولیت‌های روان‌سنج
۷۱	 مسئولیت‌های گروه بهداشت
۷۱	 مسئولیت‌های مربی امور تربیتی
۷۱	 مسئولیت‌های اعضای انجمن اولیاء و مربیان
۷۲	 خلاصه گفتار
۷۳	 خودآزمای گفتار چهارم
۷۵	 گفتار پنجم: فنون راهنمایی
۷۶	 روش‌های شناخت عینی
۷۸	 روش‌های شناخت ذهنی
۷۸	 مشاهده
۷۹	 مصاحبه
۸۰	 پرسشنامه
۸۲	 مقیاس درجه‌بندی
۸۳	 شرح حال نویسی
۸۵	 گروه‌سنجی
۸۸	 روش شناخت عینی - ذهنی
۸۸	 پرونده راهنمایی
۸۹	 الف - اطلاعات شخصی
۹۱	 ب - وضع تحصیلی
۹۳	 ج - غیبت از مدرسه
۹۳	 د - ویژگی‌های شخصیتی
۹۴	 ه - نتایج آزمون‌های روانی
۹۴	 و - پرسشنامه دانش آموز
۹۶	 ز - برگه‌های مربوط به خلاصه مصاحبه

۹۶	خلاصه گفتار.....
۹۷	خودآزمای گفتار پنجم.....
۹۹	گفتار ششم: فنون مشاوره.....
۱۰۰	فنون آغاز جلسه مشاوره.....
۱۰۲	فنون ادامه جلسه مشاوره.....
۱۰۶	فنون پایان دادن به جلسه مشاوره.....
۱۰۹	فرم الف.....
۱۱۰	فرم ب.....
۱۱۲	خلاصه گفتار.....
۱۱۲	خودآزمای گفتار ششم.....
۱۱۵	گفتار هفتم: نظریه های مشاوره.....
۱۱۶	نظریه.....
۱۱۷	الف - نظریه مراجع - محوری.....
۱۱۷	مفاهیم.....
۱۱۹	شیوه اجرا.....
۱۲۲	ب - نظریه عقلانی - عاطفی - رفتاری.....
۱۲۳	مفاهیم.....
۱۲۵	شیوه اجرا.....
۱۲۸	ج - نظریه واقعیت درمانی.....
۱۲۹	مفاهیم.....
۱۳۲	شیوه اجرا.....
۱۳۷	د - نظریه رفتار درمانی.....
۱۳۸	مفاهیم.....
۱۳۹	شیوه اجرا.....
۱۴۲	خلاصه گفتار.....
۱۴۴	خودآزمای گفتار هفتم.....
۱۴۶	خودآزمایی نهایی.....
۱۴۷	واژه نامه انگلیسی - فارسی.....
۱۴۹	کتابنامه.....

پیشگفتار

خداوند مَنان را بسیار شاکرم که توفیق خدمت در حیطهٔ راهنمایی و مشاوره را به اینجانب عطا فرمود و اکنون پس از گذشت بیش از سه دهه تلاش‌های علمی و اجرایی پیگیر و مستمر، همگی شاهد دگرگونی چشمگیر رو به رشد راهنمایی و مشاوره در کشور عزیزمان هستیم. به اعتقاد نگارنده برای رشد و شکوفایی راهنمایی و مشاوره، تلاش و بسیج همگانی و همه‌جانبه‌ای از سوی تمام نهادها و مسئولان ذی‌ربط کشور لازم است و باید ضرورت‌های بهره‌گیری از خدمات راهنمایی و مشاوره در نیل به رضایت از زندگی و سلامت روانی به تمام اقشار جامعه شناسانده شود. برای توفیق در این زمینه، حضور مشاوران در مجامع و انجمن‌ها، مراکز درمانی، مدارس، کارخانه‌ها، رسانه‌های جمعی و جز آن به منظور معرفی اهداف و نیز انجام کارهای عملی برای تسکین آلام مراجعان ضرورت دارد.

نگارنده در طی سالیان متعددی علاوه بر مشاوره با مراجعان متعدد در مراکز درمانی و دانشگاهی، به تدریس در کلاس‌های درس مقاطع تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد، و دکتری، آموزش معلمان و مربیان مدارس، ارائهٔ مقالات گوناگون

در سمینارهای متعدد مشاوره، نگارش کتاب‌ها و مقالات، و نیز برنامه‌ریزی و راه‌اندازی مقاطع تحصیلی مشاوره در جهت شناساندن و ارتقای جایگاه راهنمایی و مشاوره در کشور تلاش کرده است. امید است آیندگان با پیگیری این موارد بتوانند موفقیت‌های چشمگیری را در این رهگذر فراهم آورند.

در تدوین کتاب حاضر مفاهیم، اصول، تعاریف و خصوصاً فنون و کاربردهای راهنمایی و مشاوره به‌طور ساده و روان بررسی قرار شده است. در هر فصل برای اطمینان خواننده محترم از دریافت و درک مطالب ارائه شده، پرسش‌هایی تهیه گردیده است که او می‌تواند با پاسخ‌دادن به آنها از میزان یادگیری خود آگاه گردد. امید می‌رود این کتاب - که تاکنون ۲۵ بار تجدید چاپ و اکنون بازنگری شده است - علاوه بر استفاده در کلاس‌های درس در دانشگاه‌ها بتواند در ارتقای دانش نظری و عملی افرادی که به نوعی با نظام آموزش و پرورش، خانواده‌ها، دانش‌آموزان مدارس، و کار عملی در مراکز مشاوره و درمان سر و کار دارند مفید واقع شود. از همکاران فرزانه‌ام که با اظهارنظرهای مفید و سازنده خویش اینجانب را در جهت بازنگری و بهبود محتوای کتاب یاری داده‌اند صمیمانه تشکر می‌کنم. همچنین از همه کارکنان محترم انتشارات رشد که با زحمت و دقت فراوان چاپ و انتشار کتاب را در حداقل زمان ممکن عملی ساختند بسیار سپاسگزارم.

عبدالله شفیع آبادی

استاد مشاوره دانشگاه علامه طباطبائی

تهران، آبان‌ماه ۱۳۸۷

راهنمای مطالعه

دانشجوی عزیز،

کتابی که در دست مطالعه دارید برای یادگیری هر چه بهتر شما به صورت خودآموز تهیه شده است. سازمان‌بندی، ترتیب و توالی و نوع نگارش آن طوری انتخاب شده که بتوانید مطالب را آسان‌تر درک کنید، آنها را بهتر به ذهن بسپارید و در موارد مقتضی به کار گیرید. به منظور جلوگیری از اتلاف وقت و درک بهتر مفاهیم این کتاب به دقت به پیشنهادهای زیر توجه کنید:

- ۱- در محلی آرام و عاری از عوامل مخل تمرکز و توجه، کار مطالعه را آغاز کنید.
- ۲- قبل از شروع مطالعه کتاب، اهداف آموزشی نهایی کتاب را دقیقاً بخوانید و آنها را تحلیل کنید. این اهداف به شما خواهند گفت که هنگام مطالعه کتاب باید به دنبال فهم چه مطالبی باشید و باید چه کنید تا معلوم شود که تمام مطالب را یاد گرفته‌اید. به عبارت دیگر، اهداف آموزشی نهایی کتاب به شما نشان می‌دهند که در پایان مطالعه و یادگیری این درس، چه کارهایی را باید بتوانید انجام دهید. برای اینکه بتوانید فعالیت‌های خواسته شده در هدف نهایی را انجام دهید باید تمام کتاب، یعنی گفتارهای مختلف آن، را مطالعه و درک کنید. در هر گفتار نیز اهداف آموزشی کلی و جزئی، روش مطالعه و انتظار نهایی از شما تعیین شده است. اگر بتوانید به مجموعه اهداف کلی و جزئی گفتارهای کتاب دست یابید، در حقیقت به اهداف نهایی کتاب رسیده‌اید. اهداف آموزشی نهایی کتاب و اهداف آموزشی کلی و جزئی گفتارها در عین حال راهنمای

شما در گذراندن موفقیت آمیز آزمون این درس هستید. بنابراین، لازم است که در مطالعه هر گفتار، ابتدا هدف کلی گفتار (در صورتی که وجود داشته باشد)، و اهداف جزئی آن را مطالعه و درک کنید.

۳- متن هر گفتار را یک بار به سرعت مطالعه کنید. لازم نیست در این مطالعه تمام مطالب را یاد بگیرید. بار دیگر با توجه و دقت کامل به مطالعه و فهم جزئیات مطالب گفتار بپردازید. قبل از شروع بار اول و دوم مطالعه و نیز در طول آن و همین طور در پایان کار، به اهداف کلی و جزئی گفتار رجوع کنید. این اهداف رفتارهایی هستند که انتظار می رود پس از مطالعه کتاب کسب کرده باشید. به هیچ وجه نباید مطالب متن را بدون درک آنها حفظ کنید. در پایان مطالعه هر گفتار از خود سؤال کنید که آیا به اهداف گفتاری که مطالعه کرده اید رسیده اید یا نه؟ این سؤال را یک بار دیگر و در پایان مطالعه کتاب و در مورد اهداف آموزشی نهایی کتاب از خود بپرسید.

۴- با پاسخ دادن به پرسش های مطرح شده در خود آزمای پایان هر گفتار و خود آزمای نهایی آخر کتاب، جواب خود به سؤال های فوق را عینی تر سازید. پرسش های خود آزمای آخر هر گفتار و خود آزمای نهایی آخر کتاب جهت کسب اطمینان از رسیدن به اهداف جزئی و در نهایت دستیابی به اهداف آموزشی نهایی کتاب طرح ریزی شده است. ضروری است که با صرف وقت و دقت کافی به تمام پرسش های خود آزماها جواب دهید. بهتر است که پاسخ های خود را به صورت کتبی بنویسید و روی کاغذ یادداشت کنید. هرگاه احساس کردید که در دادن پاسخ به هر یک از سؤالات خود آزمای پایان گفتارها یا خود آزمای نهایی با اشکال روبه رو هستید، حتماً با مراجعه به بخش مربوط به آن، اشکال خود را برطرف سازید.

۵- حفظ کردن نظرهای افراد مختلف ضرورتی ندارد. ولی مطالعه و درک آنها برای آشناسدن با سیر تحول آراء در یک زمینه خاص، لازم است.

۶- حفظ کردن جزئیات ارائه شده در بحث پرونده راهنمایی ضروری نیست. ولی مطالعه و آشنایی کامل با آن و درک چگونگی بهره گیری از این پرونده به عنوان یک الگو لازم است.

۷- در زیر نویس صفحات کتاب منابعی به شما معرفی شده که شرح کامل مشخصات آنها در انتهای کتاب تحت عنوان کتابنامه آمده است. اگر در درک بعضی از مطالب این کتاب اشکال دارید یا در صورتی که بخواهید در مورد بعضی از مفاهیم ارائه شده در این کتاب اطلاعات بیشتری کسب کنید، می توانید از این منابع استفاده کنید.

۸- واژه نامه پایان کتاب، شما را در یافتن معادل های انگلیسی اصطلاحات و مفاهیم بیان شده در این کتاب یاری خواهد داد.